

Богољуб Шијаковић
Универзитет у Београду – Православни боїословски факултет

Вјероучитељ као ученик Христов и као узор

Abstract. Изазов вјероучитеља у данашњем времену је да слиједујући и саображавајући се Христу као узору, учини и оне које учи Христовим ученицима. Када се узме у обзир контекст стварности и живота са једне, и контекст знања и образовања са друге стране, методичко начело вјерске наставе могло би се дефинисати као корелативна интерпретација вјерског предања и савременог искуства живота. При томе је неопходно да садржај наставе буде проблемски оријентисан, форма дијалогска, а циљ терапеутски. Хришћанска *paideia* заснована је на Христовој жртви – на његовом потпуном самоодрицању, које је искуствени доказ Његове љубави. Вјероучитељев циљ треба да буде да ученици спознају да је хришћански идентитет релациони. Он, одричући се своје славе, свједочи Христа као Узор и чини да и он сам и његови ученици постану Христови ученици.

Вјероучитељ је пред задатком да ученике истински заинтересује за *сїасење*. Али не само у неком апстрактном теолошком (догматском, сотириолошком) смислу, него да код ученика подстакне *слободу* и *храброст* за вјеру, *радост* за живот, *љубав* за другог. То је могуће ако нам је Христос учитељ и узор, мада је то и тешко кад је данашњи контекст знања и школе томе ненаклоњен а контекст стварности и живота томе супротстављен.

I

Духовну ситуацију нашег времена одликује непостојање солидне и стабилне истине, доминација истине фрагмента и тренутка. То што нам се намеће као истина и смисао живота ствар је масовне индустријске производње. Медијска производња и понуда бруталног насиља и баналне изопачености обликује публику патолошки равнодушну на зло и развија уопште моралну индиферентност. Абнормалност се натура да буде прихваћена као нормалност. Живимо у времену ишчезавања гријеха и кривице, у времену симулације покајања и праштања.¹ Свијет у ком живимо губи трансцен-

¹ О томе сам писао у текстовима „О природи зла“ (1999) и „Кривица и Покајање“ (2001), у: Б. Шијаковић, *Пред лицем Друїої: Фуїа у оїледима*, Београд: Службени лист, Никшић: Јасен 2002, 102–114 и 115–125.

дентно исходиште вриједности и отуд постаје лишен смисла. То су неке карактеристике данашњег **контекста стварности и живота**.

Наука се бори да задржи запосједнути монопол да објашњава стварност. Рационалност је прогласила себе инстанцијом која легитимише цјелокупно знање стварности и осјећање живота, а истовремено одбија да докаже свој легитимитет. Педагогија се отуђила од философије и тиме изгубила свој фундамент, а идеја образовања је раскинула везу са божанским, и изгубила из вида личност. Школа не развија способност критичког мишљења, већ је то простор за струковну доктрину и индоктринацију, па се више не поставља питање о односу науке према истини. Образовање данас не рефлектује и не емитује вриједности као оријентације у вођењу доброг живота. Васпитање нема за циљ да развија слободу и одговорност (како одговорност за другог тако и одговорност за природу и човјекову околину), морал и обичајност и уопште везу личности са вриједностима. Самосвојност личности је непожељна, карактер представља сметњу, а солидарност је теретна као отежавајућа социјална околност. То су неке карактеристике данашњег **контекста знања и образовања**. Али: зар смисао знања и образовања није у обликовању душе, у узрастању личности, у буђењу савјести?

Ако се вјеронаука као школски предмет налази у оваквом контексту, онда се вјероучитељ у наставној пракси мора суочити с комплексним друштвеним питањима, драматичним егзистенцијалним проблемима и деликатним ситуацијама моралног одлучивања. Тада садржај вјеронауке треба да буде *проблемски* оријентисан, њена форма излагања *дијалошка*, а њен циљ *тѐрапеутички*. На основу реченог одмах да формулишем методичко **начело корелативне интерпретације**: у вјерској настави треба да је заступљена корелативна интерпретација *вјерској предања* и савременог *искуства живота*; наиме: садржаје традиције (Свето Писмо, Свети Оци) и проблемске аспекте теологије (догматика, литургија) треба разумијевати и тумачити помоћу данашњег искуства стварности, а животну стварност треба тумачити из духа предања, тако да одатле можемо добити оријентире за обликовање животних идеала и за лично одлучивање, као и способност за овладавање животним ситуацијама.

Данашњи ђаци којима се обраћа вјероучитељ нису (више) сви вјерујући, па чак ни у смислу традиционалног припадања једном културалном идентитету. Многи долазе из породица дистанцираних од Цркве и под утицајем су религијски индиферентног или агностичког (чак атеистичког и антитеистичког) друштвеног контекста који карактерише најразноликији свјетоназорни плурализам. Вјеронаука, као сазнајно-доживљајни и разумијевајући сусрет с вјером, треба да постави сва егзистенцијална питања младих да би им помогла да стекну отвореност за дубинске димензије стварности и религиозно искуство трансценденције, да би их подстакла на

одговорност у социјалној комуникацији и у животном одлучивању. Вјероучитељ треба да покаже сензибилност и флексибилност у погледу вјерски релевантних актуелних питања и догађаја, и то у дијалогу с владајућим идеолошким, политичким, културалним и научним дискурсом. Тако вјеронаука не би била само нека моралка, него начин саморазумијевања и обликовања живота из духа вјере, живота у ком садржаји вјерског предања могу да изнова добију свој оплемењавајући смисао. Вјеронаука треба да оплемени младе да би они оплеменили свијет.

II

Разлог за вјеронауку као школски предмет је специфичан, јер исходи из општег права на слободу вјероисповиједања и комплексног права родитеља и дјеце да се она васпитавају у духу своје вјере, која је суштински елемент идентитета личности.² Вјеронаука као образовни предмет има садржаје који су дио опште образованости и дио културе, и то у једном посебном смислу: не само да нема културе без култа тј. религије, него нема ни култа без жртве; а у средишту хришћанске и вјере и вјеронауке и културе је Жртва тј. Христос. Евхаристијски спомен (ἀνάμνησις) ове Жртве хришћанску културу одређује као *културу њамћења*.³ Данас је тзв. „културно-забавни живот“ уствари индустрија заборављања, која је у основи једне (псеудо)културе заборављања. Попут Одисејевих другова који су се хранили лотосом (λωτοφάγος) па су заборавили очеве, браћу, жене, дјецу, отаџбину (заборавили су идентитет: ко су и одакле су; *Odisseja* IX 84ff.), и многи данашњи заборављају шта је и одакле је европска култура.

Историја европске културе има свој утемељујући почетак у античком хеленском идеалу образовања – *paideia* (παιδεία: културни идеал, највише вриједности и норме, човјеково обликовање у човјека)⁴. За Исократа *paideia* представља свеобухватно образовање или културу, док је за Платона истинска *paideia* философија. У плодном сусрету с хеленским идеалом културе рано хришћанство је изградило своју мјеродавну образовну и васпитну парадигму: истинска *paideia* је Христово учење, Христос је педагог човјечанства а хришћанство *paideia* Господња (παιδεία τοῦ Κυρίου); Христос је Узор (παράδειγμα) према ком се обликујемо (μύρφωσις). Григорије Богослов

² Више о томе писао сам у чланку „Вјеронаука као култура и као право“ (1992), у: Б. Шијаковић, *Општење у контексту: О цркви и држави, знању и вјери, њередању и идентитету*, Београд: Службени гласник 2009.

³ О томе сам писао у раду „О Жртви и Памћењу“ (2000), у: Б. Шијаковић, *Пред лицем Дружио: Фудја у олегема*, Београд: Службени лист, Никшић: Јасен 2002, 94–101.

⁴ Видјети темељно дјело: Werner Jaeger, *Paideia: Die Formung des griechischen Menschen* I-III, Berlin 1934–1944–1947; Berlin: Walter de Gruyter 1973, 1989 = Verner Jeger, *Paideia: Oblikovanje grč-kog čoveka*, prev. O. Kostrešević i D. Gojković, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada 1991, нарочито стр. 7–14; „Uvod: Položaj Grka u povesti ljudskog vaspitanja“. – Уз наредне редове видјети такође Vladan Perišić, „Rano hrišćanstvo i grčka filozofija“, *Filozofske studije* XVI (1984[1988]) 31–99: 47–52.

(Беседа 11) сматра да је општа *paideia* у којој су здружене класична и хришћанска образованост непроцењиви бисер.

Хришћанска *paideia* као саображавање лику Христовом, у смислу боголикости (*κατ' εἰκόνα Θεοῦ*) и богоподобности (*καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ*), остварује се као сарадња (*συνέργεια*) човјека и Бога. Јер: Бог је заинтересован за човјека. – И Прометеј је заинтересован за човјека: подарује људима ватру (животно важну моћ) и због овог добротворства страда кажњен од богова. – И Сократ је заинтересован за човјека: наговара људе на истину (више се старајте за истину него за Сократа, каже он у Платоновом *Федону*, 91c) и због тог добротворства страда кажњен од људи. – Христово страдање има међутим битно другачији смисао: Христово примање људске природе и прихватање смрти, потпуно самоодрицање из љубави према другом, једина је жртва која може да обнови заједницу између Бога и човјека и да побиједи смрт.

Ако нам прометејски дух (који симболизује научно-технолошки прогрес) омогућава да лакше живимо и опстанемо, а сократовски (који симболизује морално-философски прогрес) да истрајемо у истини – није ли то више него довољно? Ако ђаке научимо слободној употреби ума и техничким вјештинама – зар им је потребно још нешто? Међутим: изгледа да нема тог изума који не би могао бити окренут против човјека (управо услед „напретка“ знања човјек је постао угрожена врста) и да нема те истине која не би могла бити употребљена за обмањивање (упркос *достојанствију истине* због ког нам је истина дража од Платона: *Amicus Plato, sed magis amica veritas!*). Митологизована рационалност доказивала се на широким ратним пољима двадесетог вијека, а медији данас имају моћ да истину и правду свакодневно утврђују према односу снага. Прометеј и Сократ, који нас прате у успонима и падовима човјечанства, ипак су за нас хришћане недовољни узорци. Поред свег знања и умијења насушно су нам потребне вјера, нада и љубав. „Ја сам Пут, Истина и Живот“ (*Јн 14:6*) – рекао је Онај који је догађајем жртвене љубави дао искуствени доказ свог учења. У средишту тог учења је неприкосновено *достојанство личности*. Истина и правда су изузетно важне – али су важније љубав и милост. Достојанство истине је изузетно важно – али је важније достојанство личности. Управо из хоризонта вјере појављује се ова животно важна истина за коју вјероучитељ као ученик Христов треба да интересује ученике.

III

Христови ученици су у *Новом Завету* приказани тако да су њихове личне особине потиснуте у корист њиховог *односа* према Христу. Из тог динамичког и прогресивног односа они добијају реални идентитет. И наш идентитет је релациони: градимо га као личности у односу с другим ли-

чностима. У ту релациону ситуацију вјероучитељ треба да уведе ученике, а они онда да постављају *питања* (и то *своја* питања), као што ученици Христу постављају питања, изван јавности, у повјерењу. Такође, Христос када опомиње често то чини питањима: тиме подстиче на размишљање, преиспитивање и самоиспитивање. Права питања проишле из унутрашње *пошреб*, постављају се у атмосфери *повјерења* и изграђују *онос* са оним од ког се очекује одговор.

Поред обдарености од Бога, ученици Христови имају и људске слабости, чак и да одбију дар. И вјероучитељ се суочава с одбијањем дара Христовог наука. (Колико пута се поновило оно „својима дође, и своји га не примише“? – *Јн* 1:11) Лијек за то је повјерење, а повјерење храни вјеру, а вјера развија спремност на *следбеништво*. Следовати Христу, ићи путем Онога који је Пут, наравно да није лако, и то је нескривено: „Ко хоће за мном да иде нека се одрекне себе и узме крст свој, и за мном иде“ (*Мк* 8:34). Тај пут иде преко крста до васкрсења, а „васкрсења не бива без смрти“ (Његош, *Горски вијенац* 2351). Пут је један процес саображавања Христовом лику, а путовођа Христос оне који га слиједи води Оцу, јер: „нико не долази Оцу осим кроз мене“ (*Јн* 14:6). Дакле, сједињујући нас у заједницу са собом Христос нас узводи у заједницу с његовим Оцем који тиме постаје и наш Отац. Тако нам се отвара перспектива небеског родитељства која повратно утемељује достојанство земаљског родитељства. Потврђујући оба родитељства, узоран вјероучитељ је онај кога ученици слиједи због Онога кога он слиједи, јер свједочи да је и он сам ученик Учитеља Христа.

Отварајући срца ученика Христовој поуци и Божијој вољи, вјероучитељ помаже ученицима да препознају јединог истинског Учитеља и Педагога Христа, јер је његова наука од Бога (*Јн* 7:16–18): „Моја наука није моја, него Онога који ме је послао. Ако хоће ко вољу његову да твори, познаће да ли је ова наука од Бога, или ја сам од себе говорим. Који говори сам од себе, своју славу тражи; а ко тражи славу Онога који га је послао, тај је истинит и нема у њему неправде.“ Узоран вјероучитељ се одриче своје славе, па и тога да он буде узор, будући да свједочи да је једини оригинални Узор Христос. Позвање нас хришћана није да постанемо учитељи већ да друге чинимо ученицима Божијим јер то настоји да буде свако од нас; зато је у *Дјелима апостолским* (6:1; 9:10,19,25,26) друго име за хришћанина – ученик (*μαθητής*).

Вјероучитељ треба да ученицима помогне у тражењу и налажењу одговора на једно опште и лично питање: Како се спасити у овоме свијету? У свијету који има могућност самоуништења, коју Бог настоји да преобрази у спасење. Одговор је дао Христос говорећи онима које је исцијелио: „вјера твоја спаси те“ – *ή πίστις σου σέσωκέν σε* (*Мк* 5:34; 10:52). Глагол *sōzein* (*σώζειν* = спасити, избавити, сачувати у животу) је од придјева *sōs* (*σῶς* =

здрав, читав, жив, спашен), па онда то значи: вјера твоја исцијели те, оздрави те. Зато што доноси спасење (σωτηρία), исцјељење, оздрављење (од смрти!) – Христос је Спаситељ (Σωτήρ). Да би ученик (μαθητής = хришћанин) могао да се заинтересује за спасење нису довољни знање и умијење, већ су неопходне вјера, нада и љубав; љубав је јача од знања јер љубав не влада него ослобађа. Ако *вјероучиџељ* научи ученике *слободи* и *храбросџи* за вјеру, *радосџи* за живот, *љубави* за другог – онда ће им открити зчење ријечи „вјера твоја спаси те!“. Тада ученици скупа с (вјеро)учитељем постају ученици Христови. Важнијег знања нема.

Summary. Contemporary catechist's challenge is to make those who are taught by him become Christ's disciples, following Christ and acquiring likeness to Him as Prototype. Considering context of reality and life on the one side, and context of knowledge and education on the other side, methodical principle of Catechism might be defined as correlative interpretation of both religious tradition and experience of Christian life. There is required the content of lessons to be focused on problem, the form of lessons to be dialectic and the goal – therapeutic. Christian paideia is based upon Christ's Sacrifice and His utter self-denial, which are demonstration of His love. Catechist should intend students to identify Christian identity as relational identity. Catechist dismisses his own glory and witnesses Christ as our paradigm, to make himself and his students become disciples of Christ.

Предавање на семинару за вјероучиџеље у Републици Српској одржаном 1. септембра 2005. у Бањи Врућници.